

Жигулін О. А., к.т.н., доцент,
Борис В. В., Жигуліна Н. О.
ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний
інститут»

Травматизм на транспорті

Постановка проблеми. Актуальним є облік й аналіз травматизму на автомобільному транспорті.

Огляд наукової літератури та публікацій. Інформація щодо безпеки на транспорті міститься у Правилах охорони праці на автомобільному транспорті, де безпека транспортних засобів **представлена вимогами до:** 1) безпеки; території, виробничих і допоміжних приміщень, споруд; 2) паливозаправних пунктів, постів випуску і зливу газу; освітлення і електробезпеки; 3) санітарно-побутових приміщень; 4) обладнання транспортних засобів; 5) обладнання транспортних засобів, двигуни яких працюють на газовому паливі; 6) обладнання спеціалізованих транспортних засобів (автоцистерни т. ін.); 7) устаткування (підйомники, домкрати), пристроїв, інструменту; конвеєрів; 8) спеціалізованого устаткування, пристроїв (мийні установки, переносні драбини); 9) зберігання транспортних засобів; 10) технічного обслуговування та ремонту транспортних засобів; 11) робіт на верстатах; 12) експлуатації транспортних засобів; 13) навантаження, розвантаження та перевезення вантажів [3].

Разом з тим, у даних правилах відсутній зв'язок між безпекою праці та факторами травматизму, що й послужило основою проведення спеціального дослідження.

Метою дослідження, результати якого представлені у статті, є узагальнення науково-практичних рекомендацій щодо зниження рівня травматизму й захворювань на автомобільному транспорті.

Виклад основного матеріалу. Травматизм на автотранспортному підприємстві у середньому розподіляється у такий спосіб, %: зона ремонту – 30, цехи і ділянки – 22, територія

Сучасні проблеми та технології аграрного сектору України

– 21, зона технічного обслуговування – 11, місця стоянки автомобілів – 9, мийка – 4, заправний пункт з паливно-мастильними матеріалами – 1,5, контрольно-технічний пункт – 1, виїзди з виробничих приміщень і в'їзди в них – 0,5.

Аналіз нещасних випадків показав, що більшість з них є типовими, однаковими є й більшість принципів помилок, що допускаються працівниками. Ситуації, при яких відбуваються нещасні випадки, повторюються. Найбільш поширені наступні типові ситуації травматизму:

- мимовільний рух автомобіля;
- рух автомобіля заднім ходом;
- рух автомобіля з місця, коли під ним знаходяться люди;
- перебування людей між транспортними засобами;
- пуск двигуна автомобіля при включеній передачі;
- падіння вивішеного автомобіля з опор, у тому числі й з домкратів;
- робота під піднятим кузовом самоскида без додаткового упора;
- мийка двигуна, агрегатів, деталей і вузлів легкозаймистими рідинами;
- отруєння окисом вуглецю;
- подача палива в карбюратор «самопливом»;
- перебування працівника під піднятим вантажем;
- поразка електричним струмом;
- зварювання неочищеного і непропареного паливного бака;
- шиномонтажні роботи і накачування шин (виліт замкового і стопорного кілець);
- отруєння токсичними рідинами;
- користування відкритим вогнем.

На транспорті вважаються *професійними* такі захворювання: нейросенсорна приглухуватість; гострі, хронічні інтоксикації та їх наслідки, для перебігу яких характерне ізольоване або сполучене ураження органів і систем; алергічні хвороби (кон'юнктивіт, асмастичний бронхіт, дерматит) т. ін. Першими водія турбують *захворювання шлунково-кишкового тракту*— це сильний ріст жирової тканини, яка накопичується на животі, стегнах і грудях.

Сучасні проблеми та технології аграрного сектору України

Більшість далекобійників має солідну вагу, оскільки одержувані їх організмом поживні речовини не засвоюються, а перетворюються в жир. Причиною таких змін в обміні речовин є нерівномірне та незбалансоване харчування людини, яка майже не витрачає енергію.

Спосіб боротьби з даним професійним захворюванням водіїв простий: відмовитися від гамбургерів, хот-догів і солодкої газованої води на заправках, якими б привабливими вони не здавалися. Професійному водієві показана дієта з низьким вмістом жиру і вуглеводів: курка і яловичина, овочі, знежирене молоко, сир, нежирна риба. Краще готувати собі їжу в дорогу самостійно або замовляти дієтичні продукти в придорожніх кафе. Також професійним водіям варто відвідувати спортзал і бігову доріжку в перервах між рейсами.

При постійному сидінні проявляється і інше професійне захворювання, яке представлене **порушеною перистальтикою кишечника**. Їжа на ходу не може нормально засвоюватися і часто знаходиться в кишечнику довго. Результатом стає накопичення токсичних речовин, подразнення слизових оболонок і порушення виробництва ферментів. Саме тому до професійних захворювань водіїв відносяться **запалення різних ділянок кишечника** — від дванадцятипалої до прямої кишки. При відсутності лікування в довгостроковій перспективі запалення може переростати в злоякісні поліпи.

Профілактикою може бути прийом їжі на зручному стільці в кафе, де можна прийняти будь-яку бажану позу. Також після серйозного обіду або вечері варто прогулятися хоча б протягом 15 хвилин, щоб запустити нормальний процес травлення. Професійним **захворюванням шлунково-кишкового тракту** можна запобігти за допомогою гімнастичних вправ, виконуваних кожні 3 години поїздки: повороти тулуба; нахили тіла; присідання.

У всіх професійних водіїв є **геморой**. Частіше він виникає у тих, хто управляє вітчизняною технікою або старими машинами іноземного виробництва, оскільки їх сидіння проектувалися без урахування впливу на здоров'я людини. Причинами геморою є запори, викликані неправильною роботою кишечника, відсутність клітковини в їжі і порушення кровообігу малого тазу. Щоб уникнути такого

професійного захворювання, потрібно вживати багато сирих овочів і цільнозернового хліба, а також використовувати спеціальну медичну подушку для сидіння.

М'язи і хребет. Дуже часто у водіїв зустрічаються обмеження м'язів. Через кілька годин защемлена ділянка починає сильно хворіти, з'являються відчуття печіння та оніміння одночасно. Якщо продовжити ігнорувати таке професійне захворювання, може статися деформація опорно-рухового апарату, що призведе до внутрішніх кровотеч, відмови органів травної системи і порушення обміну речовин. Сильне м'язове напруження негативно впливає також на хребет, що надзвичайно небезпечно для життя людини.

Проблеми з хребтом закінчуються **остеохондрозом**. Симптоми такого професійного захворювання водіїв досить різноманітні і неприємні:

- тупі або колючі болі в районі хребта;
- відчуття здавленості і нерухомості («кам'яна спина»);
- сильні болі в районі тазу і грудної клітки;
- при ураженні шийних хребців — тимчасові помутніння свідомості, галюцинації у вигляді кольорових точок;
- спазми, головний біль.

Наступний етап розвитку захворювання представлений **спондилоартрозом**, який іноді називають грижею хребта. Міжхребцеві диски перестають нормально забезпечуватися рідиною і підтримуватися м'язами, результаті чого є те, що при кожному русі водія відбувається їх стирання і накопичення стружки. Симптоми різкий нестерпний біль, що не дає поміняти положення навіть на міліметр і відкликається печінням в усіх ділянках тіла при наїзді машини на найдрібнішу нерівність. Підсумком стає операція і інвалідність третьої групи на рік, що означає відсторонення людини від водіння.

Подібне захворювання легко запобігти. Кожні 3-4 години водій повинен зупинитися, виходити з автомобіля, упиратися руками в міцну частина його кузова, а потім по черзі присідати на одну ногу, відставляючи другу далеко назад, що допоможе розтягнути міжхребетні диски, поліпшивши їх забезпечення поживними

речовинами. Професійному водієві потрібно зробити не менше 10 нахилів вперед з прямими руками і ногами, а також 10 нахилів тулуба вбік з широко розставленими ногами і руками. Бажано також об'їздити автомобіль навколо пару раз і потім постояти 1-2 хвилини, спершись на кузов, щоб розслабити м'язи і запобігти розвитку їх захворювань.

Серцево-судинна система. Фахівці довели, що у 80% водіїв після 20-річного стажу виникає варикозне розширення вен в тій чи іншій формі. Тривала відсутність руху викликає сильні болі в ногах, слабкість, набряклість і інші неприємні симптоми. Профілактика професійного захворювання дуже проста — потрібно періодично розминатися при тривалому водінні автомобіля, а також займатися пробіжками і ходьбою протягом тривалого часу.

У таксистів і водіїв служб доставки, які змушені працювати в неймовірно щільному графіку, існує ризик **інфаркту**, який пов'язаний з емоційним перенапруженням. Рекомендується зменшити в раціоні кількість продуктів, багатих холестерином, а також не налягати на каву і міцний чай, якими часто зловживають професійні водії. При неможливості самотійного заспокоєння в складних ситуаціях варто відвідати психолога, який призначить курс терапії.

З причини малої фізичної активності розвивається атрофія серцевого м'яза, наслідком якої є **гіпертонія**. Підвищений тиск може стати причиною смертельно небезпечних хвороб: інфаркту, інсульту, ішемічної хвороби. Методом профілактики такої професійної хвороби водія є фізична активність, зниження споживання кофеїну та інших енергетиків.

Наслідком ураження **статевої системи** є безпліддя та імпотенцію. Головна причина такої проблеми — відсутність руху крові в органах малого тазу. Передміхурова залоза, перестає отримувати достатнє живлення й не виконує більш свою функцію. Зупиняється вироблення гормонів, зменшується виробництво сперми, а сама залоза збільшується в розмірах, викликаючи дискомфорт в області тазу, ураження кишечника і часте ускладнене сечовипускання. Позбутися подібного професійного захворювання можна через гімнастичні вправи протягом тривалої поїздки. Якщо не міняти позу протягом тривалого часу, то в результаті перегрівання яєчок може розвинутиися чоловіче

безпліддя. Сперматозоїди гинуть від високої температури або стають малоактивними. Зачаття не вдається здійснити протягом 3-4 днів після такої поїздки. Якщо ж перегрів повторюється регулярно, сперматозоїди можуть залишитися нежиттєздатними назавжди. Таке професійне захворювання особливо небезпечно при наявності підігріву сидіння.

Легкі. Оскільки водій постійно знаходиться в оточенні вихлопних газів, він змушений вдихати понад 200 токсичних сполук. Внесок у розвиток професійних захворювань роблять і гальмівні колодки, при стиранні яких утворюється азбестовий *пил*. Першим симптомом ураження дихальної системи є першіння в горлі, яке може супроводжуватися несильною кровотечею. При ігноруванні такого симптому можна домогтися дистрофії слизової оболонки коли вона перестає захищати легені від токсичного ураження.

У професійних водіїв токсини і пил проникають як в легені, так і в бронхи. Ситуація посилюється при палінні, оскільки органи дихальної системи стають чутливими і надзвичайно сприйнятливими до таких поразок. Результатом стають запальні процеси, осередки яких з часом можуть трансформуватися в **онкологічні новоутворення**. Професійним захворюванням водіїв також є **емфізема** — розростання судин і сполучної тканини, що зменшує обсяг легенів. Ця хвороба є смертельно небезпечною, оскільки при погіршенні вентиляції легенів вони вражаються шкідливими мікроорганізмами.

Для вивчення травматизму широко використовують статистичний і монографічний методи. Останнім часом на автотранспортних підприємствах (АТП) користуються також ситуаційним методом аналізу травматизму.

Статистичний метод заснований на вивченні травматизму по документах і матеріалах його розслідування (акти за формами Н-1 і 7-твн) і листкам непрацездатності. Рівень травматизму тут оцінюють за допомогою відносних показників. Вони дозволяють визначити порівняльну динаміку травматизму як по окремим АТП, так і по окремих цехах і ділянках підприємства, виявити закономірності росту і зниження травматизму.

Сучасні проблеми та технології аграрного сектору України

Кількісним показником у цьому методі є коефіцієнт частоти ($K_{\text{ч}}$). Він показує число потерпілих при нещасних випадках, що приходиться на 1000 працюючих за звітний період:

$$K_{\text{ч}} = (n/P)1000 \quad (1)$$

де n – число потерпілих при нещасних випадках із утратою працездатності на один робочий день і більше й зі смертельним результатом; P — середньосписочне число працюючих (включаючи і тимчасових) у звітному періоді.

Якісним показником є коефіцієнт ваги ($K_{\text{т}}$). Він показує середнє число днів непрацездатності, що приходяться на одного потерпілого в звітному періоді:

$$K_{\text{т}} = D/n \quad (2)$$

де D – загальне число днів непрацездатності у потерпілих, що враховуються.

Втрати робочого часу через виробничий травматизм оцінюють за допомогою коефіцієнта непрацездатності ($K_{\text{н}}$). Він показує число днів непрацездатності, що приходяться на 1000 працюючих у звітний період (добуток коефіцієнтів $K_{\text{ч}}$ і $K_{\text{т}}$).

Випадки зі смертельним наслідком, а також переходом постраждалого на інвалідність, визначаються відповідно коефіцієнтами $K_{\text{с}}$ і $K_{\text{н}}$ які надають процентне відношення цих травм до загального числа потерпілих:

$$K_{\text{с}} = (C/n)100; \quad K_{\text{н}} = (I/n)100 \quad (3)$$

де C – число загиблих; I – число потерпілих, які перейшли на інвалідність.

Різновидами статистичного методу є груповий і топографічний.

Груповий метод заснований на розподілі матеріалу розслідування по групах з урахуванням визначених ознак, таких, як наприклад, професія, вид виконуваної роботи, стаж роботи, вік потерпілих, час доби і року, тип рухливого складу, що травмує фактор, характер ушкодження і т.д.

Топографічний метод заснований на вивченні причин нещасних випадків по місцю їхнього виникнення. На плані підприємства, окремого корпусу, цеху умовними знаками позначають нещасні

Сучасні проблеми та технології аграрного сектору України

випадки. Це дозволяє виявити найбільш небезпечні робочі зони і місця, а також виробничі ділянки, що вимагають ретельного обстеження і вживання заходів по попередженню травматизму.

Монографічний метод є найбільш фундаментальним. При цьому методі проводять загальний аналіз виробничої травми, детальне дослідження всього комплексу умов, у яких стався нещасливий випадок: трудовий і технологічний процеси, виконувані операції, робоче місце, санітарно-гігієнічні умови, загальні умови виробничої обстановки, основне й допоміжне устаткування, засоби колективного й індивідуальної захисту, режим праці й відпочинку т. ін. Він передбачає використання технічних методів дослідження: іспит устаткування, приладовий контроль виробничого середовища т. ін. У результаті такого обстеження виявляють не тільки причини нещасних випадків, але і потенційні небезпеки й шкідливості, що не проявилися до моменту досліджень, але здатні зробити шкідливий і небезпечний впливи на працюючим згодом. Монографічний метод дозволяє визначити організаційно-технічні заходи щодо профілактики травматизму, дає матеріал для розробки правил та інструкцій, а також плакатів з охорони праці.

Ситуаційний метод аналізу травматизму дає можливість розкрити причинно-наслідкові зв'язки і навчити працюючих передбачати і вчасно запобігати можливій погрозі. Вивчати схеми причинно-наслідкових зв'язків рекомендується в наступному порядку: опитування, вивчення, повторне опитування. Опитування може робити інженер з охорони праці або керівник відповідної ділянки (майстер, бригадир). У результаті вивчення працюючі вміють прогнозувати розвиток ситуацій нещасних випадків, твердо знають і вміють розповісти, як виникають нещасні випадки, мають можливість привести конкретні приклади по розглянутій групі ситуацій і показати на макеті або намалювати дві послідовні стадії розвитку ситуації (момент здійснення помилки, момент усвідомлення, виявлення помилки).

Поряд з названими традиційними методами аналізу травматизму в даний час розроблений і ряд інших методів:

Сучасні проблеми та технології аграрного сектору України

анкетування, експертна оцінка, спостереження, мережне моделювання, ергономічний і психофізіологічний аналізи. Крім аналізу виробничого травматизму на АТП аналізують захворюваність і складають звіт за формою № 16-вн.

Висновки:

1. Причинами травматизму й професійних захворювань на автомобільному транспорті є порушення правил охорони праці, а також обмеження руху.

2. Профілактикою трав й захворювань можуть бути регулярні інструктажі й фізичні вправи водіїв.

Література:

1. Порядок проведення розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 року № 1232.

2. Міністерство праці і соціальної політики України. Офіційна сторінка. URL: <http://mls.gov.ua>

3. Правила охорони праці на автомобільному транспорті. URL: <https://-dnaop.com/get/32443/>